

DANICA ILIRSKA I KLASIČNA STARINA

Časopis „*Danica ilirska*“, koji je u doba Ilirizma izlazio u Zagrebu, donosi godine 1835, str. 156 *Gajevu* putopisnu crticu „*Zemun*“, u kojoj kaže: „*Mi učimo u Zagrebu Homira, Dimosthena, Herodota i druge spisatelje, diku i slavu Grčke. Stari Grci vrijede zlata. Studia Graeca sempiterna solatia generis humani*“ (izučavanje Grka vječna utjeha ljudskoga roda).

Njemački časopis „*Luna*“, koji je za Ilirizma također izlazio u Zagrebu, javlja god. 1826, u svom 46. broju: „Agram. Am 3. November wurde der diesjährige Lehrkurs an der hiesigen k. Akademie eröffnet. Die hiesige königl. Akademie ist dieses Jahr von Studierenden, besonders aus Ungarn ebenso zahlreich besucht, als auch eine Anzahl derselben aus Ungarn ebensoviele aufgenommen worden. Auch haben sich dieses Jahr aus entfernten Provinzen der Monarchie wegen der hier vorzugsweise in der Mundart kultiviert werdenden *lateinischen Sprache* viele Studierende eingefunden“.

Od *prijevoda rimskih klasika*, nastalih u doba Ilirizma, donosi „*Danica ilirska*“ god. 1863 u brojevima 17—50 „*I. besiedu Cicerona proti Catilini*“; „*Danica ilirska*“, god. 1864, br. 40—43 „*II. besiedu M. T. Cicerona proti Catilini*“, a god. 1863. naviješta isti časopis u svom 31. broju *prijevod Ciceronovih „Besieda“ za pjesnika A. L. Arhiju*, priređen po *Velimiru Gaju*.

U „*Danici ilirskoj*“ god. 1864, br. 3. objelodanjuje *dvije idile Vergilove* u „*ilirskom prijevodu*“ *Mane Sladović*, a u godištu 1865, str. 89. nalazimo „*Slavu seoskog života*“ od *Ivana Vividića* prema Horacijevoj pjesmi „*Beatus ille qui procul negotiis*“.

Prije nego što priopćim dvije manje partije iz Homerove Ilijade, slobodno prevedene ili parafrazirane u tonu narodne pjesme, upozorio bih na *paralelu između naših i Homerovih junaka*, koju čitamo u „*zemljopisnim vijestima o Bosni i Hercegovini*“ (*Danica ilirska*, godište 1866): „*Drobnjaci spadaju među najglasovitija plemena hercegovačka. Ovdje je svako odrastao — vitez, junak. Ako neće da bude, nema mu života u plemenu. Junak u Bosni i Hercegovini samo je onaj, ko hrabro vojuje, u Homera u vitezovi ἥρωες, kraljevi, vojvode, jaki, hrabri ljudi, ali i svaki uljudan, krepostan, umješan, vješt, plemenit, kakva bi Njemac zvaao Ehrenmann, Englez gentleman. Vitezovi Homerovi su polubogovi po tankoj i debeloj krvi. Tim se razlikuju od naših junakâ.*“ (Pisac zaboravlja, da je po nekim pjesmama Kraljević Marko sin vile Mandaline!)

U čem valja tražiti sródnost između junaka Ilijade i naših narodnih pjesama?

Naročito u starinskoj izvrsnosti jednakih zajedničkih svojstava.

U prvom redu *jakost*. Sva junačka svojstva obuhvaća riječ hrabrost. Junak proljeva krv ne samo za rod i dom, već i za pobratimstvo, za vjeru, slobodu, za krst časn i slobodu.

Riječ *hrabrost* i *vrlina* potiče Ahila, Peleja, Sarpedona, Glauka Odiseja, Agamemnona i ostale nebrojene, da budu ne samo postojani i ratoborni, nego i prvi u boju. Grčkim junacima je bijeg sramotan, pa bio ma kako probitačan. „Jer ko bježi, gubi poštenje“, dovikuje Ajaks Argivcima. Tako misle i naši junaci, što dokazuju mnoge izreke narodnih pjesama. Tome bih dodao ilirsko prirječje: „Tko će od nas bježati bojište, dak se brani kuća i ognjište“.

Homerovi junaci se od *puste samosvijest* ihvale i prehvaljuju, kao na pr. Odisej: „Ja sam Odisej, sin Laertov, moja slava dopire do neba“. Od. IX. 19. I naši junaci su hvalisavci, upravo lomigore. I naši mrze na slabost i strašljivost. Kukavicu prati prijekor i sramota do groba.

Drugo je svojstvo Homerovih junaka *mudrost* i *okretnost*, *rječitost*. I naši junaci su mudri, hitri, zbere obilno i okretno, kad god valja sokoliti na boj. „Mudroj glavi jedno oko dosta“. „Mudre je lasno svjetovati“. „Gdje je mudrost, tamo je rječitost.“ (Odisej). I naši, osobito stariji junaci besjede, da bi podigli kamen besjedom, a kamo li da ne kreću četa. Sve je u nas, ali tek nerazvito, u pupoljku. Naši junaci besjede oštro, brzo, što je priličnije nego li rječitost Nestorova, „kome je s jezika teko glas slađi od meda“.

Razliku između Homerovih i naših vremena ističe ovaj citat iz Odiseje XXIV 273 i d.: *καί οἱ δῶρα πόρον ξεινήια* (gostinski darovi) *χρυσοῦ μὲν οἱ δῶκ' εὐεργέος ἐπτά τάλαντα, δῶκα δέ οἱ κρητῆρα πανάργυρον ἀνθεμβέντα, δῶδεκα δ' ἀπλοῖδας χλαίνας, τόσσους δὲ τάπητας, τόσσα δὲ φάρεα καλά, τόσους γ' ἐπὶ τοῖσι χιτῶνας, χωρὶς δ' αὔτε γυναικίαις ἀμύμονα ἔργ' εἰδυίας, τέσσαρας εἰδαλίμας, ἅς ἤθελεν αὐτὸς ἐλέσθαι.*

„Prošla su mastna vremena gostoljubivosti. Naš siromah Bošnjak ne daje gostu zlata, ni srebrnih vrčeva, lijepih haljina, kabanica, ni vještih robinja. Svijet je u podašnosti iznemogao, pošto je prestalo ropstvo. Ali gostu domaćin daje stan i hranu, snaša mu opere noge. On ga ugosti. Na oproštaju ga daruje jabukom, na vječan spomen gostoljubiva prijateljstva.“

U „*Danici ilirskoj*“, prvog godišta 1835, str. 272 obara se Matija Petar Katančić na Matiju Antuna Reljkovića, koji u svom „*Satiru*“ osuđuje među inim ostacima i zlim običajima iz turskih vremena i slavonsko kolo. Kao što su i učenjaci posve nehistorijski Slavene i Grke i njihove jezike dovodili u najtješnju vezu, kako ćemo to skoro iz jednog primjera vidjeti, što ga također „*Danica*“ navodi, tako i Katančić drži Slavene (današnje Drinjane i Race) potomcima Dardanaca i Tračana, koji da su živjeli u zlatno doba ljudskog roda. U to su vrijeme *Nimfe* s bogom *Panom* vodile kolo — uz blage popijevke a motrio ih *Febo Apolon*. Doslovce kaže Katančić:

„Ja moje pesme dadoh kod Valpova jurve volarom,
kod Sokolovca pevati naučih na staru kozare.
Pan svirat poče, sestre kolo vode skladno.
Al' od strane *Satirić* noge stavlja na krivo,
Da mu nije voljno, mnoga daje znamenja.
„Kakav budalasti tanac? potražici Turakah.
Tu žena vreme gubi, gubi tu poštenje devojka.
Klio mu zatvori usta:
„Šuti mlada ludo! Ne znaš ni vreme starinsko;
Nit razumiš tvoje reči, niti znaš pesme božanske,
Trista bi kolo tu letah, neg' Turčina Meka poznade.
Kolo ne znaš li, kako bi slavno? Kada su
Dardani pak *Traci* (sada Drinjani, Race zovemo)
Živeli; nisi čuo *Satiru*! Kolo, diple, popevke
Kakve bihu? Čedni tad ljudi, zlatno bijaše
Vreme; žito, pšenicu, hranu polja sama nošahu.
Srce sviju jedno, ljubav, volja jedina, jedno
Zakon. Tad veseo *Febus*, tad Vile bijahu
Tad citaru slušati, Vilâ tad slatke popevke,
Tad s *Nimfam* kolo *Pana* vodit, bi čedno veselje
Nisu tad, *Satiru*, razvezanog pasa devojke
Bile, niti s'to igda kolu dogodi. Po budžaci
Pasi se razvezuju. Blagi kolo ravnat *Apolo*
Sâm običaje. Muči, *Satiru*! što ceniti ne znaš.
Zašto bale ne kudiš, ne kudiš igre varoške,
Ljubit gde se uče djeve lako, gdje se uče rešiti pase?
Tko bi naše stare pevao, tko b'šumskih pesme devicah,
Da b'kola nebilo? *Satiru*, te *Bakantice* derale!
Pojd' odovud! Nisi vredan čuti blage popevke,
Nit kolo motrit, koje motri svetac *Apolo*“.

„*Danica ilirska*“, god. 1835, br. 46, str. 285 u rubrici „Knjižestvo“ donosi ovaj oglas: „Kod J. Šajbe u Požunu izići će knjiga: „*Matris slavicae filia erudita vulgo lingua graeca seu Grammatica cunctarum slavicarum et graecarum dialectorum in suis primitivis elementis et inde conflatis organicis formis exhibita, gallicae, italicae et latinae linguae habita ratione auctore Gregorio Dankowsky, professore Pressburg*“.

Čudan naučnjak mora da je bio taj Dankowsky, koji u tridesetim godinama devetnaestog stoljeća još nije bio čuo za naučni rad na polju poredbenog jezikoslovlja, koji još nije znao za Franza Boppa i Jacoba Grimma. Potonji je prevodio na njemački *Vukovu* Srpsku gramatiku, te je već točno razlikovao indoevropske jezične grupe i koji su jezici unutar tih grupa u bližem ili udaljenijem srodstvu.

Kako je na području etimologije indoevropskih jezika još danas mnogo toga nerazjašnjeno, koje čudo, da „*Danica ilirska*“ god. 1867, str. 37 pominje „neke zanosite slavenske korenodupce, koji tvrde, da je lat. vates srodno sa slav. vedeti.“ (Ispor. o tome Walde: Lateinisches etymologisches Wörterbuch, koji s. v. vates navodi srodne riječi: irski *faith* = pjesnik, galski plural *oúáτεις*, gotski *wôþs* = bijesan, opsjednut, t. j. oduševljen, staronjem. *wuot*, novonjem. *Wut* = bijes, starois. *ōđr* = spjev).

U 1868. godištu „*Danice ilirske*“, br. 2 čitamo, da rimskoj božici *Vesta*, grčkoj Ἑστία odgovara kod Slovena Koleda ili Koliada, božica odmora i domaćeg ognjišta.

U Srpskom rječniku, državno (3.) izdanje kaže Vuk: „Od prije su išla momčad uoči Božića od kuće do kuće te pjevala pjesme od kolede, u kojima se uza svaku vrstu priprijeva: koledo! Momčad ona što igraju i pjevaju zovu se koledari. Čitava Koleda, reče se i sad kad ide mnogo ljudi zajedno.“ — O tome, da bi Koleda bila božica odmora i domaćeg ognjišta, ne zna Vuk ništa. (Grč. Ἑστία, lat. *Vesta* zajednički je korijen indoevr. *ues* = boraviti, stanovati, u prasvezi sa staronjem. *wesan* = biti, novonjem. *Wesen* = biće, *bin gewesen* = bio sam).

Kako su u doba Ilirizma južne Slavene identificirali sa starim Ilirima ili ih bar držali njihovim potomcima, razumljivo je, da se prema „*Danici ilirskoj*“ godišta 1863, br. 25 natpis na nekom nađenom rimskom novcu s mladim mjesecom i zvijezdom „*Virtus turbarum illiricarum*“ (hrabrost ilirskih četa, koje su služile u rimskoj vojsci) odnosio na tobožnje pređe južnih Slavena!

Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska, br. 24, god. 1843 donosi članak *Dragutina Vinarickoga*, preveden sa českoga, O Homerovim epima, o kojima kaže, da su nastali iz grčkih narodnih pjesama (valjda po *Fr. Aug. Wolfu*, Prolegomena ad Homerum). Homer da je stare narodne pjesme ukrasio i iz deseteraca načinio heksametre. Stoga je Vinaricky Ilijadu preveo u heksametrima (prema Homeru) i prostonarodno (bez ukrasa). *Danica* donosi samo nekoliko strofa „prostonarodnog“ prepjeva Vinarickoga u hrvatskom prijevodu. No tko je hrvatski prevodilac, *Danica* ne spominje.

- „O gnjevu ću pjevat Ahilovu,
Kakve muke Ahajcem pripravi
I koliko on junačkih dušah
Preda paklu, a telesa baci
5 Psom za jelo i grabežkim pticam
Od tog časa, kad se s njim posvadi
Agamemnom Atreić, kralj puka.
Nu na razpru tu tko ih natera?
Sin Lete i Zevs, ljut na kralja,
10 Strašnu kugu otpravi na vojsku,
Što uvredi svetjenika Hrisa,
koji dojde na Ahajske brode,
Za kćer platju priličnu noseći,
Varh temena venac, žezlo u ruci,
15 I moljaše sve Ahajsko ljudstvo,
A najviše vodje Atreiče:
Atreći i Ahajanci,
Bog vam dao taj grad predobiti
I srećno se kući povratili!
20 Nu za platju kćer mi povratite,
Ah tako vam boga Apollona!
Ahajanci svi su govorili,
Svetjenika da štuje i dar primi;
Pravo nebi to Agamemnonu.
25 On g'otpravi i zapreti mu se:
„Starče, da te tu ne nadjem više,

- Ak zakasniš il se amo vratiš,
 Neće t'hasnit venac niti žezlo;
 Kćer ti nedam dokli ne ostari!
 30 Ona tkat će platno u mom dvoru
 I kod kuće delit sa mnom krevet.
 Nedraži me, proć! ak zdrav bit želiš!“
Isp. Homer A 1—32.

U prijevodu je metar grčkog originala namjerno napušten. Mjesto daktilskog heksametra povodi se prevodilac za metrom naših junačkih pjesama, ali mu to uvijek ne uspjeva, te je ritam na nekim mjestima nejednolik i hrapav na pr. 7. stih: „Agamemnon Atreić, kralj puka“, st. 11: „Što uvredi svetjenika Hrisa“, st. 14.: „Varh temena venac, žezlo u ruci“, i t. d.

Prijevod je slobodan. Tako pjesnik ne zaziva boginju (Muzu pjesništva), da pjeva o pogubnom gnjevu Ahila, Pelejeva sina: Μῆνιν ἄειδε, θεά..., nego govori u prvom licu: „O gnjevu ću pjevat Ahilovu“, ispuštivši zbog svojega kraćeg stiha zazivanje Muze, ne spominjući ni podrijetla Ahilova ni ne nazvančiči Ahilov gnjev pogubnim.

St. 2. ἦ (scil.) μῆνις μυρί' Ἀχαιοῦς ἄλγε' ἔθηκεν koji je (gnjev) Ahejcima zadao nebrojene jade“ glasi u prijevodu „Kakve muke Ahajcem pripravi“ (Glagol prozaičan!).

St. 3—4. πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν ἡρώων = mnoge hrabre duše strovali u Had, a tjelesa njihova prepusti psima kao plijen i kao gozbu pticama. „Had“ je u prijevodu zamijenjen riječju „pakao“, ἐλώρια = plijen uopće je ispušteno, dok je δαίς = gozba prevedeno slabom inačicom „jelo“. „Grabeški“ neuspjela tvorba.

St. 5 Διὸς δ' ἐτελείετο βουλή = tako se ispuni Zeusova volja, prevodilac ispušta, te prelazi odmah na 6. i 7. stih: ἐξ οὗ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε Ἀτρεΐδης τε ἄναξ ἀνδρῶν καὶ δῖος Ἀχιλλεύς kad su se ono u svadi razišli Atrejević Agememnon, vođa junaka, i divni (božanski) Ahilej. Ἀτρεΐδης je prevedeno sa Atreić, a δῖος Ἀχιλλεύς je ispušteno, tako da je u prijevodu nestalo onoga herojskog prizvuka Homerove dikcije.

St. 8—11 τίς τ' ἄρ σφωε θεῶν ἕριδι ζυνέηκε μάχεσθαι; Λητοῦς καὶ Διὸς υἱός. Ὁ γὰρ βασιλεῖμι χολωθεὶς νοῦσον ἀνά στρατὸν ὄρσε κακὴν, ὀλέκοντο δὲ λαοί, οὐνεκα τὸν Χρῦσην ἠτίμασεν ἀρηγῆτρα Ἀτρεΐδης. = koji od bogova navede tu dvojicu, da se bore svadom? Letin i Zeusov sin. Taj srdit na kralja vrže strašnu kugu na vojsku, te pogibahu narodi, što je Atrejević bio uvrijedio Hrisa, svećenika (Apolonova). Mjesto riječi bojovno-poetskog prizvuka originala τίς τ' ἄρ ἕριδι ζυνέηκε μάχεσθαι, zadovoljava se prevodilac suštom prozom: „Nu na razpru tu tko ih natera?“ νοῦσον ὄρσε κακὴν „strašnu kugu otpravi na vojsku“. — Glagol „otpravi“ ne odgovara ni punini ni jačini grčke riječi ὄρσε. Ὀλέκοντο δὲ λαοί ispušta prevodilac.

St. 12—14 ὁ γὰρ ἦλθε θεὸς ἐπὶ νῆας Ἀχαιῶν λυσόμενός τε θύγατρα φέρων τ' ἀπερείσι' ἄποινα, στέμματ' ἔχων ἐν χερσὶν ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος χρυσέφ' ἀνά σκῆπτρω: Taj (Hris) dođe k brzim lađama ahajskim, da iskupi (zarobljenu) kćer, noseći neizmjernu ot-

kupninu, držeći u rukama (na vrhu zlatnog skepra) povezicu dalekometnog Feba Apolona. — U prijevodu je ispušten stalni epiteton lađa $\theta\omicron\acute{o}\varsigma$ = brz. ἤλθε $\theta\omicron\acute{o}\varsigma$ ἐπὶ νῆας znači, da je došao *do* brzih ahejskih lađa, t. j. do ahejskog tabora, a ne „na Ahejske brode“. $\lambda\upsilon\sigma\acute{o}\mu\epsilon\nu\omicron\varsigma$ $\theta\upsilon\gamma\alpha\tau\alpha$ $\phi\acute{\epsilon}\rho\omega\nu$ ... prevedeno je nespretno riječima: „za kćer platju priličnu noseći“, iako „priličnu“ valjda ima da znači „doličnu“. $\sigma\acute{\tau}\acute{\epsilon}\mu\mu\alpha\tau'$ ἔχων ἐν χερσὶν ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος. Potonje dvije riječi ne nalazimo u prijevodu, premda ih je valjalo istaći, gdje se radi o Apolonu svćeniku, dok je sve ostalo prevodilac posve krivo razumio, kad veli: „Varh temena venac, žezlo u ruci“.

St. 15—19 $\kappa\alpha\iota$ $\lambda\iota\sigma\sigma\epsilon\tau\omicron$ $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\varsigma$ Ἀχαιοὺς, Ἀτρεΐδα δὲ μάλιστα δῶω κοσμήτορε λαῶν. Ἀτρεΐδαι τε $\kappa\alpha\iota$ ἄλλοι εὐκνήμιδες Ἀχαιοί, ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν Ὀλύμπια δώματ', ἔχοντες ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν, ἐὺ δ' οἴκαδ' ἐκέσθαι. = i zaklinjaše sve Ahejce, a najviše oba Atrejevića upravljачe naroda: „Atrejevi sinovi i ostali nazuvčari Ahejci, omogućili vam bozi, što nastavaju olimpske dvore, da uništite Prijamov grad i da sretno prispijete kući“. $\kappa\alpha\iota$ $\lambda\iota\sigma\sigma\epsilon\tau\omicron$ Ἀχαιοὺς: u prijevodu ne zvuči baš poetski: i moljaše sve Ahajsko ljudstvo. Ἀτρεΐδαι τε $\kappa\alpha\iota$ εὐκνήμιδες Ἀχαιοί nije baš sretno parafrazirano, stalni epitet je ispušten, a tvorba „Ahajanac“ ne odgovara duhu našeg jezika. Tipična fraza ὑμῖν δοῖεν θεοὶ nije doduše prevedena, ali je smisao dobro izražen na narodnu „Bog vam dao, taj grad predobili“, samo što ἐκπέρσαι ne znači „predobiti“, nego „razoriti“.

St. 20—21 $\pi\alpha\iota\delta\alpha$ δ' ἐμοὶ λῦσαι τε φίλην τὰ τ' ἄποινα δέχεσθαι ἀζόμενοι Διὸς υἱὸν ἐκηβόλον Ἀπόλλωνα: ali milu mi kćer oslobodite i primite otkupninu iz poštovanja prema Zeusovu sinu, dalekometnom Apolonu — nespretno je i prozaično prevedeno sa; „Nu za platju kćer mi povratite...“ Stalni epitet Apolonov opet ispušten.

St. 22 opet neuspjela tvorba „Ahajanci“.

St. 23 ἀγλαὰ δέχθαι ἄποινα: da primi krasnu otkupninu — prevedeno je „dar primi“, pri čemu je riječ ἀγλαός ostala neprevedena.

St. 24 Ἀτρεΐδη stalna oznaka Agamemnonova podrijetla zbog kratkoće stiha nije prevedena. ἀλλ' οὐκ Ἀγαμέμνονι ἦνδανε θυμῷ nije se svidjelo Agamemnonu (u srcu) — prevedeno je bez poetskog prizvuka posve prozaično „ne bi tō Agamemnonu pravo“.

St. 26 μή σε, γέρον, κοίλησιν ἐγὼ παρὰ νηυσὶ κίχλειω da te, starče, više ne zatečem kod dubokih (prostranih) lađa — prevedeno odviše lapidarno: „Starče, da te tu ne nađem više“ — pri čemu su slikovite riječi κοίλησι παρὰ νηυσὶ ostale neprevedene.

St. 27 ἦ νῦν δηθύνοντα krivo prevedeno, jer δηθύνειν znači „oklijevati“, a ne „zakasnuti“.

St. 28 οὐ $\chi\omicron\rho\alpha\iota\sigma\mu\eta$ prevedeno tuđicom, uzetom iz mađarskog, „neće ti hasnit“, mjesto „koristiti“. $\sigma\acute{\tau}\acute{\epsilon}\mu\mu\alpha$ θεοῖο — potonja riječ u prijevodu ispuštena.

St. 29—30 $\tau\eta\nu$ δ' ἐγὼ οὐ λύσω πρὶν μιν $\kappa\alpha\iota$ γῆρας ἔπεισιν ἡμέτερφ ἐνὶ οἴκῳ ἐν Ἀργεῖ, τηλόθι πάτρης: ovu ti neću odstupati za otkupninu, dok ne ostari u mojem dvoru u Argu, daleko od zavičaja

—prevedeno lapidarno; „kćer ti nedam, dokle ne ostari“ bez po- bliže oznake ἡμετέρῳ ἐνὶ οἴκῳ ἐν Ἄργει, τηλόθι πάτρης.

St. 31 ἰστὸν ἐποιχομένην καὶ ἐμὸν λέχος αἰτιάουσαν: gdje će tkati i sa mnom lijegati — glasi u prijevodu na narodnu: „Ona tkat će platno u mom dvoru i kod kuće dielit sa mnom krevet“, pri čemu „u mom dvoru“ odgovara riječima iz stiha 30. ἡμετέρῳ ἐνὶ οἴκῳ (ἐν Ἄργει), dok je tautologija „kod kuće“, jer „u mom dvoru“ i „kod kuće“ nisu dva različita pojma, nego u tom slučaju znače isto. Riječima „kod kuće“ trebalo je valjda samo ispuniti stih.

St. 32 ἀλλ' ἴθι, μὴ μ' ἐρέθειζε, σαώτερος ὧς κε νέηαι: ali otidi, te me ne draži, da bi se zdrav kući povratio σαώτερος ὧς κε νέηαι prevedeno je nelijepo i prozaički riječju „proč“, a riječi daleko od poetičke dikcije „ak' zdrav bit' želiš“.

Još jedan odlomak iz Ilijade „slogom narodnijeh pjesamah“ (od *Velimira Gaja*) čitamo u „*Danici ilirskoj*“ god. 1863, br. 7. — No prije nego ga priopćim, moram navesti stihove iz VI. pjevanja, na koje se nadovezuje preradba *Gajeva*:

Ἐκτωρ δ' ὧς Σκαιάς τε πύλας καὶ φηγὸν Ἰκάνεν,
ἀμφ' ἄρα μιν Τρώων ἄλοχοι θεὸν ἠδὲ θύγατρεις,
εἰρόμεναι παιδᾶς τε κασιγνήτους τε ἕτας τε
καὶ πόσιαις· ὁ δ' ἔπειτα θεοῖς εὐχέσθαι ἀνώγει
πάσας ἐξείης· πολλῆσι δὲ κήδε' ἐφήπτο.

Z 237—241

ἔνθα οἱ ἠπιώδορος ἐναντίη ἤλυθε μήτηρ
Λαοδίκην ἐσάγουσα, θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην·
ἐν τ' ἄρα οἱ φῦ χειρὶ ἔπος τ' ἔφατ' ἔκ τ' ὀνόμαζεν.

Z 251—253

„Kadno Hektor dođe do Skejskih vrata i do bukve, smjesta ga opko- liše Trojanke, žene i kćeri, pitajući ga za sinove, braću, rodake i muževe. A on ih opominjaše, da se mole bogovima, sve redom. Ali mnoge dopadoše jadi“.

„(A kad je prispio do Prijamova prekrasna dvora), dođe mu u susret milostivo podašna majka, a vodila je L aodiku, najljepšu licem od svojih kćeri. Na to ga majka primi za ruku i reče:“

Na ovo nadovezuje Velimir Gaj svoju preradbu:

„O moj sinko, Hektore junače!
Kaži pravo, tako bio zdravo!
Kakva ti je golema nevolja?
Ne bil jadna tebe dopanula?
Sa šta si se boja okanio,
Boja ljuta, a mejdana bijesna?
Jal' nas sjeku prokleti Ahejci?
Jali gone na sve strane svijeta,
Boj bijući oko bijela grada,
Pa je tebi mejdan dodijao?“

Ti stihovi počivaju na Homerovim 254—257 iz VI. pjevanja Ilijade: τέκνον, τίπτε λιπὼν πόλεμον θρασὺν εἰλήλουθας· ἧ μάλα δὴ τείρουσι
δυσώνομοι υἴες Ἀχαιῶν μαρναμένους περὶ ἄστῳ, σὲ δ' ἐνθάδε θυμὸς
ἀνῆκεν ἐλθόντ' ἐξ ἄκρης πόλιος Διὶ χεῖρας ἀνασχεῖν.

„Sinko, čemu dolaziš napustivši divlju bojnu vrevu? Ta strašno nas pritiskuju prokleti sinovi ahejski bijući boj oko grada, a tebe je srce nagnalo amo da s visoka grada uzdigneš ruke u molitvi nebesniku Zeusu“.

Prevodilac je dikciju, stih i ritam naše narodne pjesme vrio dobro pogodio. Držeći se samo smisla pretočio je četiri Homerova stiha u svojih deset.

Riječ τέκνον st. 254 izazvala je stihove, stereotipne za našu junačku pjesmu:

„O moj sinko, Hektore junače,
Kaži pravo, tako bio zdravo!
Kakva ti je golema nevolja?
Ne bi l' jadna tebe dopanula?“

τίπτει λιπὼν πόλεμον θρασὺν εἰλήλουθας; st. 254.:

„Sa šta si se boja okanio,
Boja ljuta, a mejdana bijesna?“

Jedino riječi „sa šta“ ne sjećaju na slog narodne pjesme.

ἤ μάλα δὴ τείρουσι δυσώνυμοι υἷες Ἀχαιῶν μαρναμένους περὶ ἄστῃ
vrlo je slobodno pretočeno u stihove:

„Jal' nas s'jeku prokleti Ahejci?
Jali gone na sve strane svijeta,
Boj bijući oko bijela grada?“

Osobito je uspio zadnji stih sa svojim unutarnjim objektom „boj bijući“ i sa stalnim epitetom „bio“ (oko bijela grada).

St. 256 σὲ δ' ἐνθάδε θυμὸς ἀνῆκεν ἐλθόντ' i 254 st. τίπτει λιπὼν πόλεμον... jamačno su izazvali stih:

„Pa je tebi mejdan dodijao“ direktno pozajmljen iz naše narodne pjesme, kao i početni stihovi:

„Kaži pravo, tako bio zdravo,
Kakva ti je golema nevolja?“

„Danica ilirska“ u više navrata navodi dubrovačke narodne poslovice, što ih je sabrao Ignjat Đurđević (1675—1737). „Danica ilirska“ donosi i druge dubrovačke uzrečice. Nas ovdje zanima osobito ova:

„Elena je Troji kriva, er je bijedna ona živa“, svakako potekla iz učenih krugova dubrovačkih.

„Danica ilirska“ god. 1845, br. 39 veli, da je Konstantin Grimiznorodni (Porfirogenet) najvažniji izvor radnje Tadea Bulgarina, Zakoni vera, običaji dunajskih Slavjanah u vreme njihovih navalah na istočno carstvo“..

„Danica ilirska“ god. 1864, br. 4—17 nastoji razjasniti granice „Slovljena prema Kostu Porfirogenitu“.

Danica god. 1863, br. 16—18 donosi „Gradivo za poviest i. irskih zemaljah“: I. Apijana Aleksandrijskog „Rimska Ilirija“, preveo dr. A. Starčević.

„*Danica ilirska*“ bilježi na kraju 1835. godišta „*Sbirku nekojih riečih*, koje su ili u gornjoj ili u donjoj Iliriji poznate“ na dvadeset i dvije stranice. Kako je latinski jezik u Hrvatskoj u prvoj polovici XIX. v. barem naobraženim bio poznat, razumljivo je, da je tim „pomanje poznatim riečima“ dodan tumač na latinskom (i na njemačkom) jeziku.

„*Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska*“ br. 49, god. 1835. donosi „*Razstanak Serežana od svoje supruge*“ od *Josipa Marića*, Ilira iz Hrvatske. Pjesma je preradba Schillerova spjeva „*Hektorov rastanak*“ (Hektors Abschied), u istom ritmu kao i njemački original, no taj se uopće ne spominje.

Supruga.

Hoće l' Rade! uvek tako biti,
Na oružju danjom noćom bditi
Terajući za Turkom potere?
Tko će tvojoj pokazati deci
Šarom pucat' i s handžarom seći,
Ako t' Kladuš prokleta proždere?

Rado.

Mila ženo, nemoj suze liti,
Bratja zovu, a ja moram iti,
Moja desna čuvat će krainu.
Tko će od nas bežati boišće,
Kad se brani kuća i ognjišće,
Umreti je slast za domovinu.

Supruga.

Zaludu ću odsada čekati
Na te, Rade, sunce izgledati,
Hoćeš li mi opet ugranuti,
jer kopilad-osmanove vere
Poturice, — kud okom namere
Morati je mnogim poginuti.

Rado.

Uteši se, moja ljubo mila!
Ak' iz mojih kerv izteče žilah,
Domovine aldovi su sveti.
Evo! bubanj na boj već udara,
Daj mi, ljubo, pušku i handžara
Kad poginem, nek me sin osvet

Ispor. „*Hektors Abschied*“ od *Schillera*.

Andromache.

„Will sich Hektor ewig von mir wenden,
Wo Achill mit den unnahbaren Händen
Dem Patroklos schrecklich Opfer bringt?
Wer wird künftigt deinen Kleinen lehren
Speere werfen und die Götter ehren,
Wenn der finstre Orkus dich verschlingt?“

Hektor.

Teures Weib, gebiete deinen Tränen,
 Nach der Feldschlacht ist mein feurig Sehnen,
 Diese Arme schützen Pergamus.
 Kämpfend für den heil'gen Herd der Götter
 Fall' ich, und des Vaterlandes Retter
 Steig' ich nieder zu dem styg'schen Fluß.

Andromache.

Nimmer lausch' ich deiner Waffen Schalle,
 Müßig liegt dein Eisen in der Halle,
 Priams großer Heldenstamm verdirbt.
 Du wirst hingehn, wo kein Tag mehr scheint,
 Der Cocytus durch die Wüsten weinet,
 Deine Liebe in der Lethe stirbt.

Hektor.

All mein Sehnen will ich, all mein Denken
 In der Lethe stillen Strom versenken,
 Aber meine Liebe nicht.
 Horch! der Wilde tobt schon an den Mauern,
 Güрте mir das Schwert um, laß das Trauern!
 HektorsLiebe stirbt im Lethe nicht.“

Marić je u „Razstanku Serežanina“ ratovanje Grka s Trojancima prenio na prilike tadanje Vojne Krajine i na vjekovno vojevanje našega naroda s Turcima. Besmrtno likove trojanskog junaka Hektora i njegove žene Andromahe zamijenio je bezimenim junakom, kakvih je naš narod u ona burna vremena imao bezbroj, s tipičnim bolnim rastankom žene s mužem, koji se kao i toliki drugi iz boja ne će vratiti.

„*Danica ilirska*“, br. 22, god. 1839. donosi „*Ženski Leandro na otoku Lopudu u Dalmaciji*.“ Tu se opisuje ljubav između Ljudevita Framone, plemića s otoka Sv. Andrije, i Mare, sirotice sa Lopuda. Kad je Ljudevitu njegova porodica branila, da se s Marom sastaje, plivala je Mare svaku noć s Lopuda na otok sv. Andrije, gdje bi Ljudevit Framone zapalio zublju. Saznavši to njezina braća, staviše zapaljenu zublju na brod, za kojim je ona neprestano plivala, dok nije od umora smalaksavši potonula. Ta se priča u „*Danici*“ naziva „ženskim Leandrom“, jer prema vijesti Museja (Musaios), grčkog pjesnika 6. stoljeća, koji je spjevao erotički ep „*Hero i Leander*“, pliva Leander svake noći iz Abida preko Helesponta do Sesta, gdje ga dočekuje ljubljena Hero. Jedne noći nastade strahovita oluja, koja utrne zublju, koju bi Hero svake noći zapalila, da bude Leandro putokazom. Ujutru iznesu valovi mrtgog Leandra u Herin naručaj. Grčku je priču obradio Schiller u prilici balade, *Franz Grillparzer* kao ljubavnu tragediju: „*Des Meeres und der Liebe Wellen*“ (Valovi mora i ljubavi). U spomenutoj drami utrne zublju neki zavidnik, te je Leander plivajući izgubio pravac, pa se utopio, isto kao što se ženski Leandro (Mare) utapa, zavarana zapaljenom zubljom na brodu, koji je pred njom neprestano brodilo, dok je nisu valovi progutali.

ZUSAMMENFASSUNG

G. Šamšalović: „DANICA ILIRSKA“ UND DAS KLASSISCHE ALTERTUM

Die vorliegende Abhandlung berichtet über das Interesse für das klassische Altertum, das in Kroatien vornehmlich bis in die zweite Hälfte des XIX. Jahrhunderts geherrscht hat. Die Nachweise sind hauptsächlich aus der seit den dreißiger bis in die sechziger Jahre des genannten Jahrhunderts vielgelesenen kroatischen Zeitschrift „Danica Ilirska“ (Horvatska, Slavonska, Dalmatinska) geschöpft.

Als vorzüglichste Pflegestätte der klassischen Studien galt das Akademische, im Jahre 1607 gegründete Gymnasium in Zagreb, das seine bevorzugte Ausnahmestellung bis zur Gründung der Philosophischen Fakultät an der Universität Zagreb i. J. 1874 behauptete. Aus der oben genannten Lateinschule wurden auch die tüchtigsten, im Ausland geschulten Lehrkräfte an die Lehrstühle für die klassischen Sprachen der Zagreber philosophischen Fakultät berufen. Außerdem sei noch besonders hervorgehoben, daß das Latein als Amts- und Parlamentssprache in Kroatien bis in die zweite Hälfte des vorigen Jahrhunderts gepflegt und in den gebildeten Kreisen allgemein gesprochen wurde.

Als Beweis dessen, daß Kroatien auch außerhalb seiner engen Grenzen als Pflege- und Heimstätte der lateinischen Sprache einen besonderen Ruf genoß, dient der Bericht, daß aus allen Teilen des damals noch so ausgedehnten Österreichischen Staates Lernbegierige nach Zagreb strömten, um am dortigen Akademischen Gymnasium den bestrenomierten Lateinunterricht zu genießen.

Ferner werden in der Abhandlung damals entstandene Übersetzungen alter Klassiker angeführt, des genaueren zwei Übersetzungen einzelner Partien der Ilias im Metrum und in der poetischen Bildsprache der südslavischen Heldenepik kritisch besprochen. Interessant sind auch Vergleiche, die in der Zeitschrift „Danica Ilirska“ zwischen den Lebensverhältnissen einzelner Gegenden im Inneren Jugoslawiens mit der homerisch-mykenischen Kultur angestellt werden.

Kaiser Konstantin des Purpurborenen Werk: „De administrando imperio“ ist — wie wir der „Danica Ilirska“ entnehmen, bereits früh im XIX. Jahrhundert selbsttendend ohne die nötigen kritischen Vorstudien auf seine Nachrichten über die Balkanslaven hin geprüft worden.

Als Kuriosum sei endlich eine kroatische Paraphrase von Schillers „Hekrors Abschied“ hervorgehoben, sehr geschickt auf einheimische Verhältnisse übertragen, u. zw. auf die Jahrhunderte währenden Kämpfe und blutigen Auseinandersetzungen unserer Grenzer mit den Türken.